

УДК 316.74: 316.752

ЦІННІСНІ ОРІЄНТАЦІЇ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ (ЗА РЕЗУЛЬТАТАМИ МІЖУНІВЕРСИТЕТСЬКОГО ДОСЛІДЖЕННЯ)

Мурадян Олена Сергіївна – кандидат соціологічних наук, доцент кафедри політичної соціології, декан соціологічного факультету Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, пл. Свободи, 4, Харків 61022, Україна, e-mail: olena.muradyan@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0990-9635>;

Сальнікова Світлана Анатоліївна – кандидат соціологічних наук, доцент, завідувачка лабораторії соціологічних досліджень Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки, просп. Волі, 13/319, Луцьк 43025, Україна, e-mail: Salnikova.Svitlana@eenu.edu.ua, sv.salnikova@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6368-9480>;

Сидоров Микола Володимир-Станіславович – кандидат фізико-математичних наук, доцент, завідувач кафедри методології та методів соціологічних досліджень Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 64/13, Київ 01601, Україна, e-mail: myksyd@knu.ua ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5333-8393>;

Середа Олексій Сергійович – асистент, факультет соціології Київського національного університету імені Тараса Шевченка, вул. Володимирська, 64/13, Київ 01601, Україна, e-mail: as_sereda@knu.ua ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3501-0092>;

Olena Muradyan – Candidate of Sciences (in Sociology), Associate professor at Political Sociology Department, Dean of the School of Sociology, V. N. Karazin Kharkiv National University, 6 Svobody Sq., Kharkiv, 61022, Ukraine, e-mail: olena.muradyan@gmail.com, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0990-9635>;

Svitlana Salnikova – PhD in Sociology, Associate Professor, Head of the Laboratory of Sociological Research, Lesya Ukrainka Eastern European National University, Ukraine, 13/319 Volya Avenue, Lutsk, 43025, e-mail: Salnikova.Svitlana@eenu.edu.ua, sv.salnikova@gmail.com ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0001-6368-9480>;

Mykola Sydorov – Candidate of physical and mathematical sciences, Associate professor, Head of the Department of Methodology and Methods of Sociological Research Taras Shevchenko National University of Kyiv, 64/13 Volodymyrska street, Kyiv, 01601, Ukraine, e-mail: myksyd@knu.ua ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-5333-8393>;

Oleksii Sereda – Assistant professor, Faculty of Sociology, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Volodymyrska street 64/13, Kyiv, 01601, Ukraine, e-mail: as_sereda@knu.ua, ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-3501-0092>;

У статті здійснено аналіз результатів соціологічного дослідження, проведеного серед студентів, які 2016 року вступили на 1 курс спеціальності «Соціологія» таких ЗВО України, як Київський національний університет імені Тараса Шевченка (КНУ), Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (ХНУ) та Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (СНУ). Ці університети репрезентують, відповідно, центральну, східну та західну частини країни. В межах дослідження методом анкетування проводилось суцільне опитування першокурсників зазначеної спеціальності. Анкета містила блок оцінки ціннісних орієнтацій за методикою Шварца PVQ21. Авторами проаналізовано 10-факторну та 7-факторну моделі та статистично значущі відмінності по кожній з них. Для 10-факторної моделі такі відмінності були виявлені для факторів: традиція, гедонізм, досягнення, влада та стимуляція; для 7-факторної – гедонізм, стимуляція, конформність-традиція та самоствердження. Виявилось, що регіональні відмінності є більш значущими між Заходом (СНУ), з одного боку, та Центром (КНУ) і Сходом (ХНУ) з іншого, аніж між Центром (КНУ) та Сходом (ХНУ). Зафіксована відмінність між ціннісними орієнтаціями студентів різних ЗВО трактується авторами як втілення міжрегіональних відмінностей ціннісно-нормативних систем, способу життя та світогляду.

Ключові слова: методика Шварца, цінності, порівняльний аналіз, центровані індекси, регіональні відмінності.

In this paper, we analyze the differences in value orientations of the first year students of the speciality «Sociology» of three Ukrainian universities in 2016: Taras Shevchenko National University of Kyiv (Kyiv), V.N. Karazin Kharkiv National University (Kharkiv) and Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk); universities represent respectively the central, eastern and western parts of the country. A full survey was conducted using the questionnaire method, the questionnaire contained a block of evaluation of value orientations according to the Schwarz method PVQ21. The authors analyzed 10-factor and 7-factor models and statistically significant differences for each of them. For the 10-factor model such differences were found for factors: Tradition, Hedonism, Achievement, Power and Stimulation; for the 7-factor – for Hedonism, Stimulation, Conformity-Tradition and Self-affirmation. It turned out that regional

differences are more significant between the West (ENU) and the Center (KNU) and the East (KhNU) than between the Center (KNU) and the East (KhNU). The fixed difference between the value orientations of students of different universities is interpreted by the authors as the embodiment of inter-regional differences in value-normative systems, way of life and worldview.

Keywords: Schwarz method, values, comparative analysis, centered indices, regional differences.

Постановка проблеми. У світлі активного реформування інституту вищої освіти в Україні, зокрема щодо вступної кампанії, точаться дискусії про те, скільки і якого рівня першокурсників вдалося набрати тому чи іншому університету, чи є змістовним усереднений показник вступного балу першокурсників як один із ключових критеріїв встановлення рівня підготовки фахівців у ЗВО, чим зумовлений значно нижчий рівень прохідного балу для деяких точних наук, аніж для ряду гуманітарних чи прикладних.

Але не менш цікавим за ці очевидні теми є питання про ціннісні орієнтації першокурсників. Окрім певної суми знань, репрезентованої отриманими на ЗНО балами та середнім балом атестату, першокурсники приходять до університету зі своїми поглядами, настановами, цінностями тощо. Звичайно, вони змінюються, викристалізуються у процесі навчання у виші, та все ж задають тональність ціннісному дискурсу цілого покоління. Доречно буде припустити, що ці погляди та цінності також завдають певного впливу під час визначення старшокласників, до якого ЗВО вступати. І хоча перелік факторів вступу достатньо довгий (згадуваний вже вступний бал, батьківський вплив, технічні нюанси вступних механізмів тощо), для цінностей чи то ціннісних орієнтацій також може мати місце в цьому переліку. Якою є питома вага ціннісних орієнтацій порівняно із іншими факторами вибору, яка доля майбутніх студентів надає їм помітного значення під час визначення бажаного ЗВО, на якому саме етапі вибору актуалізується ціннісний фактор (чи то на самому початку, під час складання персонального переліку вишів; чи то після завершення прийому документів, коли абітурієнт обирає поміж ЗВО та спеціальностей, доступних з урахуванням його особистого конкурсного балу), нарешті, які саме цінності й ціннісні орієнтації мають вплив на цей вибір? Усі ці питання є досить перспективними із соціологічної точки зору, але всі вони є питаннями другого порядку. Питанням же першого порядку можна вважати зміст ціннісних орієнтацій абітурієнтів й студентів в цілому, без звужування дослідницького фокусу до масштабів лише впливу конкретних орієнтацій на освітній вибір. Із урахуванням особливої важливості цінностей для конфліктних та розділених суспільств, до яких за певними характеристиками належить й українське суспільство [1; 2], варто також поставити питання про макрогрупові відмінності ціннісних орієнтацій абітурієнтів і студентів. Оскільки для українського суспільства є характерними не тільки типові як для країн залежного капіталізму соціальне розшарування, але й певні регіональні та ідеологічні або світоглядні розколи й розмежування (наслідки гострих політичних процесів), то варто чекати віддзеркалення цих розколів й розмежувань (зокрема регіонального) у ціннісній сфері. Отже, спираючись на вищезазначене, визначимо вплив характерних для українського суспільства розшарувань, розмежувань та розколів на цінності та ціннісні орієнтації молоді як онтологічний аспект проблемної ситуації, а необхідність моніторингу щодо ціннісних орієнтацій студентства крізь призму регіонального розділення як гносеологічний аспект проблемної ситуації. В рамках цього дослідження ми спробуємо визначити ціннісні орієнтації вчорашніх абітурієнтів, тобто студентів-першокурсників, які вступили на спеціальність «Соціологія», а також відповісти на запитання, чи існують регіональні відмінності у контексті «Захід-Центр-Схід» між ними.

Аналіз досліджень проблеми. Методології вивчення ціннісного аспекту життєдіяльності суспільства можна присвятити окрему наукову працю. Більшість досліджень, де використовувалися авторські методології (таких вчених, як Р. Інглхарт, К. Клакхон, М. Рокич, Ф. Тромпенаарс, Г. Хофстеде, Ш. Шварц, Є. Головаха і Н. Паніна та ін.), є складовими міжнародних, національних чи локальних проектів, отже, кожен з цих методологій можна вважати певною мірою визнаними такими, що працюють на емпіричному рівні. Тут ми не можемо оминати увагою напрацювання Харківської соціологічної школи, у доробку котрої низка загальнонаціональних та міжнародних досліджень студентської молоді (керівник проектів проф. Сокурянська Л. Г.) [4]. Послугуючись конкретними методиками вивчення ціннісних орієнтацій (М. Рокіч, Р. Інглхарт), автори засвідчують значний ціннісний зсув у свідомості українського студентства, зокрема «досить яскраво виражену тенденцію «модернізації» та «постмодернізації» ціннісних переваг вузівської молоді» [4, с. 218].

Крім того, варто зауважити, що проблематика ціннісних розходжень та відмінностей надзвичайно актуалізується в контексті досліджень макросоціальних процесів. Висуваються гіпотези щодо ціннісної зумовленості цих процесів, зокрема процесів радикалізації у розділених суспільствах [2]. У світлі цих гіпотез вивчення ціннісних орієнтацій студентства може надати неординарні дані щодо впливу цінностей та ціннісних орієнтацій на радикалізацію політичної свідомості та практик, а також поглиблення соціальних розколів та розломів (за умови політичного сприяння). Безумовно, для такого функціонування необхідні

наявні розходження між ціннісними орієнтаціями різних макросоціальних груп. Це робить особливо значущим дослідження регіонального зрізу ціннісних орієнтацій студентів.

Задля вивчення ціннісних орієнтацій студентства взято методику Ш. Шварца, котра передбачає у повній версії 10 базових цінностей, поданих 21 твердженням (так званим ціннісним портретом), та 7 – у скороченій [6]. Фрагмент використовуваної анкети у даному дослідженні подано у Додатку, хоча більш детальний опис можна подивитися у відповідних працях соціологів, зокрема у [3, с. 231–235; 5, с. 59].

Емпіричну базу нашого дослідження становлять масиви даних, отримані авторами у таких університетах України: Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (м. Луцьк) та Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, що репрезентують, відповідно, центральну, західну та східну частини України. Суцільне опитування проводилося виключно серед студентів першого курсу бакалаврату у вересні 2016 року, аби уникнути впливу такого потужного агента, як університет. Обсяг є таким: КНУ – 55 (факультет соціології), СНУ – 36 (факультет соціальних наук), ХНУ – 104 (соціологічний факультет).

Метою даної роботи є виявлення відмінностей ціннісних орієнтацій студентів-першокурсників спеціальності «Соціологія» трьох українських університетів.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування результатів дослідження. Розподіл першокурсників за регіонами проживання до вступу до ЗВО (див. табл. 1) вказує на те, що основними донорами студентів-соціологів у зазначених університетах є все ж таки локальні спільноти; західний університет покриває Північний Захід країни (решту вочевидь «відтягують» інші центри соціологічної освіти), східний, відповідно, – Схід, зокрема області, що є частково непідконтрольними Україні, центральний – головним чином Київ та область і малою мірою інші області країни. Студентів із АР Крим та міста Севастополь, Закарпатської та Миколаївської областей у цих трьох ЗВО немає.

Таблиця 1

Розподіл студентів-першокурсників за регіонами проживання, 2016

	КНУ	СНУ	ХНУ		КНУ	СНУ	ХНУ
АР Крим	-	-	-	Миколаївська	-	-	-
Вінницька	2	-	1	Одеська	2	-	2
Волинська	2	25	-	Полтавська	2	-	7
Дніпропетровська	1	-	5	Рівненська	2	1	-
Донецька	3	-	11	Севастополь (місто)	-	-	-
Житомирська	-	-	1	Сумська	1	-	1
Закарпатська	-	-	-	Тернопільська	1	1	1
Запорізька	1	2	1	Харківська	-	-	61
Івано-Франківська	1	-	-	Херсонська	-	-	1
Київська (без Києва)	5	-	-	Хмельницька	1	-	-
Київ (місто)	26	-	-	Черкаська	1	-	3
Кіровоградська	-	-	1	Чернігівська	1	-	-
Луганська	-	-	8	Чернівецька	2	-	-
Львівська	1	7	-				

Порівняння центрованих індексів згідно методики Шварца як за повною, так і за скороченою версією демонструє схожі результати (див. табл. 2).

Першокурсники із Заходу України досить часто виявляють крайні позиції згідно побудованих індексів; виняток становить лише індекс стимуляції. Студенти західного ЗВО є найбільшими традиціоналістами та конформістами (1,6 та 1,8), найменшими – східного (1,1 та 1,3). Майбутні соціологи зі СНУ також найменш зорієнтовані на досягнення та владу, тобто на самоствердження, виявляють низькі показники гедонізму і самостійності, але найбільше потребують безпеки і готові піклуватися про людей та навколишнє середовище.

Першокурсники зі Сходу України у більшості випадків демонструють середні позиції (гедонізм, досягнення, влада, універсалізм, доброта, самостійність), проте, як зазначалося вище, є найменшими традиціоналістами та конформістами і найменше схильні до стимуляції; у потребі безпеки схожі зі студентами КНУ. Такі відмінності, ймовірно, пояснюються особливостями способу життя, що формується специфічною індустріально-урбаністичною культурою, характерною для східних областей більшою мірою, ніж для центральних та західних. Згадаймо наше припущення про те, що ціннісні орієнтації можуть впливати на початковий (під час подання заяв) та підсумковий (під час остаточного визначення після завершення конкурсного відбору) вибір конкретного ЗВО. Якщо це припущення є вірним, тоді можна розглядати, наприклад ХНУ як такий університет, що на думку, за думкою його абітурієнтів, найбільшою

мірою втілює цінності саме такої культури і, навпаки, найменшою мірою пов'язаний із незначущими для вступників традиціоналізмом й конформізмом.

Першокурсники, які навчаються у КНУ, займають «центристські» позиції щодо конформності та традиціоналізму; вони декларують найвищі показники за індексами гедонізму, досягнення, влади, самостійності та стимуляції.

Таблиця 2

Центровані індекси згідно методики Шварца

10-факторна модель			7-факторна модель					
Фактор	ЗВО	Середній бал	Фактор	ЗВО	Середній бал			
Конформність	КНУ	1,425	Конформність- Традиція	КНУ	1,351			
	ХНУ	1,298		ХНУ	1,227			
	СНУ	1,806			СНУ	1,722		
Традиція	КНУ	1,311				Гедонізм	КНУ	2,660
	ХНУ	1,147		ХНУ			2,355	
	СНУ	1,639		СНУ	2,125			
Гедонізм	КНУ	2,660	Самоствердження	КНУ	2,319			
	ХНУ	2,355		ХНУ	2,186			
	СНУ	2,125			СНУ	1,618		
Досягнення	КНУ	2,636				Безпека	КНУ	2,046
	ХНУ	2,411		ХНУ			2,000	
	СНУ	2,083		СНУ	2,278			
Влада	КНУ	2,019	Піклування про людей та природу	0,762	2,165			
	ХНУ	1,826				0,799	2,059	
	СНУ	1,147						0,802
Безпека	КНУ	2,046		Самостійність	КНУ			
	ХНУ	2,000			ХНУ	2,788		
	СНУ	2,278			СНУ	2,639		
Універсалізм	КНУ	2,033	Самостійність	КНУ	2,891			
	ХНУ	1,950				ХНУ	2,788	
	СНУ	2,216						СНУ
Доброта	КНУ	2,336		СНУ	2,639			
	ХНУ	2,261				СНУ	2,639	
	СНУ	2,412						СНУ
Самостійність	КНУ	2,891	СНУ	2,639				
	ХНУ	2,788			СНУ	2,639		
	СНУ	2,639					СНУ	2,639
Стимуляція	КНУ	2,783	Самостійність	КНУ				
	ХНУ	2,295			ХНУ	2,788		
	СНУ	2,472					СНУ	2,639
Стимуляція	КНУ	2,783		СНУ				
	ХНУ	2,295			СНУ	2,639		
	СНУ	2,472					СНУ	2,639

Криві ціннісних орієнтації студентів Центру та Сходу є схожими (див. рис. 1), а от крива Заходу від них відрізняється. Багато дослідників, вивчаючи українську ціннісно-нормативну систему, звернули увагу на відмінність не між Заходом і Сходом країни, а між Заходом і Центром [3, с. 267; 7]; таку ж тенденцію демонструють дані нашого дослідження. Так, соціологічна молодь зі СНУ (західного університету) найбільше цінує традицію та конформність, безпеку та універсалізм, і найменше – владу (до слова, знецінення влади (або зниження владних прагнень) є характерною рисою розвинених європейських суспільств). До центрального університету вступають студенти з цінностями гедонізму, досягнення, стимуляції і влади.

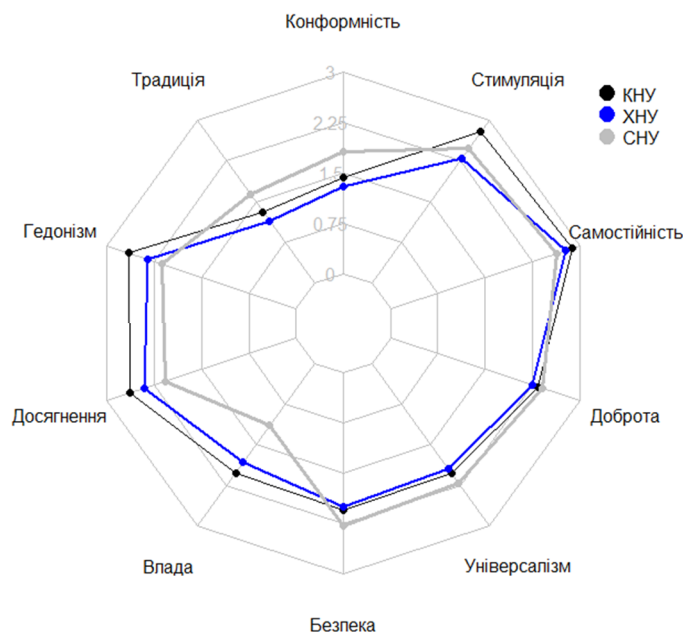

Рисунок 1. «Круг Шварца», 10-факторна модель

Зауважимо, що об'єднання в межах семифакторної моделі факторів «досягнення» та «влада» до фактору «самоствердження» є, з нашої точки зору, найменш обгрунтованою трансформацією десятифакторної моделі. На рівні теорії об'єднання це видається суперечливим, оскільки не враховує ймовірну різницю рівнів інтерпретації респондентами індикаторів, що відповідають цим факторам: адже якщо «досягнення» актуалізується на індивідуальному та особистісному рівні, то «влада» – ще й на груповому, соціальному та інституціональному рівнях. Можливо, саме емпіричне втілення цього протиріччя відображено в даних нашого дослідження: якщо порівняти результати застосування 10-факторної (див. рис. 1) та 7-факторної (див. рис. 2) моделей, можна побачити, що відмінність ціннісних орієнтацій студентів СНУ від КНУ і ХНУ за фактором «самоствердження» у 7-факторній моделі зумовлене саме відмінностями за фактором «влада» в моделі 10-факторній, тоді як за фактором «досягнення» відмінність не є настільки помітною. З урахуванням цього зауваження можна припустити, що для західних студентів є характерною «позаполітична» ціннісна система, в якій функції політичних цінностей виконують цінності традиції та конформності, що є дополітичними за своєю природою і становлять певну альтернативу політиці як ціннісно-нормативній системі, подібно до моралі та релігії. Це припущення опосередковано підтверджується «альтруїзмом» студентів СНУ, що виявляється в особливій значимості цінності піклування про людей і природу; ця цінність найяскравіше проявляється у діяльності волонтерів, організаційні взаємозв'язки між котрими мають, як правило, горизонтальний характер.

За використання 7-факторної моделі, звісно, таке припущення видається не до кінця зрозумілим, але 10-факторна модель дозволяє вважати його обгрунтованим та таким, що заслуговує на подальшу перевірку.

Таблиця 3

P-value критерію Стьюдента для незалежних вибірок для 10-факторної моделі

	КНУ - ХНУ	КНУ - СНУ	ХНУ - СНУ
Конформність	0.616	0.167	<u>0.058</u>
Традиція	0.430	0.189	0.035
Гедонізм	0.153	0.038	0.366
Досягнення	0.274	0.034	0.190
Влада	0.351	0.002	0.009
Безпека	0.837	0.386	0.255
Універсалізм	0.604	0.415	0.190
Доброта	0.716	0.765	0.489
Самостійність	0.574	0.277	0.504
Стимуляція	0.020	0.191	0.452

Регіональні відмінності підтверджуються і критерієм Стьюдента (див. табл. 3), зокрема перевірка на статистичну значущість відмінності ознак попарно засвідчує найменшу відмінність між ціннісними орієнтаціями студентів-першокурсників КНУ і ХНУ лише за цінністю стимуляція. Студенти ЗВО України,

розрізнені за регіональним фактором, статистично різняться за цінністю традиції та влади: на Заході більш цінною є традиція, аніж влада, на Сході – навпаки. Найбільше ціннісних відмінностей між студентами Центру та Заходу щодо гедонізму, досягнення та влади. Це не суперечить нашому припущенню про позаполітичний характер ціннісно-нормативної системи західних областей та дозволяє доповнити його припущенням про зв'язок «політичного» характеру ціннісно-нормативної системи східних областей із специфікою індустріально-урбаністичного способу життя. Щодо відмінностей між Центром та Заходом за фактором гедонізму, то, можливо, їхнім фундаментом є особлива мотивація певної частини абітурієнтів столичного ЗВО. Адже не є відкриттям, що до столиці деякі абітурієнти прагнуть не лише заради високої якості освіти, а ще (може, й більшою мірою) заради престижу й «столичного життя», яке у свідомості багатьох має прямий зв'язок саме зі складовими гедонізму – розвагами й «легким» проведенням часу. До того ж будь-яка адміністративна столиця завжди «притягує» тих, хто прагне влади.

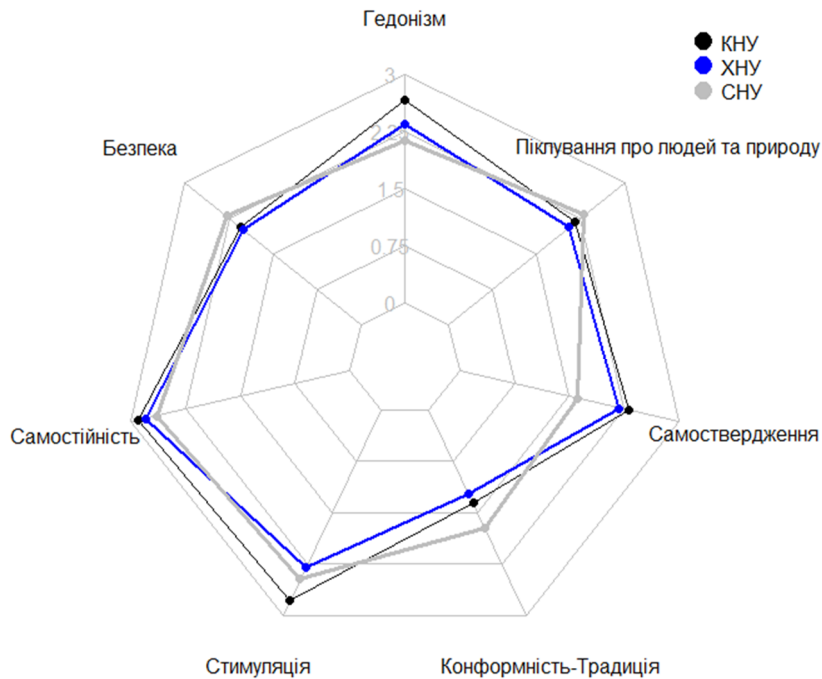

Рисунок 2. «Круг Шварца», 7-факторна модель

Таблиця 4

P-value критерія Стьюдента для незалежних вибірок для 7-факторної моделі

	КНУ - ХНУ	КНУ - СНУ	ХНУ - СНУ
Гедонізм	0.153	0.038	0.366
Безпека	0.837	0.386	0.255
Самостійність	0.574	0.277	0.504
Стимуляція	0.020	0.191	0.452
Конформність-Традиція	0.545	0.092	0.020
Самоствердження	0.457	0.003	0.012
Піклування про людей та природу	0.473	0.415	0.167

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Зафіксована під час аналізу результатів нашого дослідження різниця між ціннісними орієнтаціями студентів різних ЗВО трактується нами як втілення міжрегіональних відмінностей ціннісно-нормативних систем, способу життя та світогляду. Питання про те, яким є ступінь, усталеність та значущість цих відмінностей, є цікавим з точки зору подальших досліджень. Також цікавим видається певне протиріччя між отриманою картиною позаполітичних (дополітичних) ціннісних орієнтацій студентів-першокурсників «західного» ЗВО та стереотипом щодо найбільшої політичної активності молоді саме західних регіонів.

Виходячи з отриманих результатів, можна зазначити, що дослідження ціннісних орієнтацій студентів-першокурсників має перспективи як на розширення (перш за все через включення до вибірки студентів інших спеціальностей задля проведення порівняльного аналізу ціннісних орієнтацій, наприклад, «гуманітаріїв» та «технарів»), так і на поглиблення дослідницького фокусу. Так, видаються цікавими можливі дослідницькі питання про динаміку ціннісних орієнтацій студентства, про усталеність ціннісної ієрархії впродовж навчання, про вплив ЗВО на структурному, комунікативному та міжособистісному рівнях

на зміни цінностей та ціннісних орієнтацій. Робота над цими питаннями може стати «віддзеркаленням» перевірки припущення про те, що ціннісні орієнтації абітурієнтів впливають на вибір ЗВО.

Особливої уваги, на наш погляд, заслуговує також зв'язок ціннісних орієнтацій студентів-першокурсників із різними соціальними розмежуваннями, характерними для українського суспільства, зокрема із поселенським та регіональним розмежуванням. Роль ціннісного фундаменту у відтворенні цих розмежувань, у їхньому гіпотетичному перетворенні на розколи (в термінології С. Ліпсета й С. Роккана) може стати темою окремого дослідження.

ЛІТЕРАТУРА: 1. Дубликаш, Т., Литовченко, А., Мурадян, С., Никулин, В. Радикализм в идеологиях и практиках поддержки интеграционных и дезинтеграционных проектов в разделенных обществах. Методология, теория та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства, збірник наукових праць. Х.: Видавничий центр Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, 2015. С. 38-45. 2. Литовченко, А., Мурадян, Е. Ценностная обусловленность радикализации разделённых обществ. Держава та глобальні соціальні зміни: історична соціологія панування та спротиву в епоху модерну: матеріали міжнародної наук.-практ. конф. (м. Київ, 26-27 листопада 2015 р.) / Укладачі А. А. Мельниченко, П. В. Кутуєв, А. О. Мігалуш. Київ : Талком. С. 69-71. 3. Магун, В. С., Руднев, М. Г. Жизненные ценности населения: сравнение Украины с другими европейскими странами. Украинское общество в европейском пространстве. Киев: Институт социологии НАНУ; Харьковский национальный университет имени В. Н. Каразина. С. 226–273. 4. Сокурянська Л. Динаміка ціннісних орієнтацій студентської та шкільної молоді України: від цінностей радянських до європейських. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Соціологічні дослідження сучасного суспільства: методологія, теорія, методи». Випуск 37. С. 213-221. URL: <https://periodicals.karazin.ua/ssms/article/view/8090> 5. Яшкіна Д. Динаміка соціальної детермінації базових цінностей українців: поколінний зріз. Соціологічні студії, 1(12), С. 56–65. DOI: <https://doi.org/10.29038/2306-3971-2018-01-56-65> 6. Davidov, E., Schmidt, P., Schwartz, S.H. (2008). Bringing Values Back In: the Adequacy of the European Social Survey to Measure Values in 20 countries. Public Opinion Quarterly, Vol. 72, No. 3, Pp. 420–445. URL: https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/6669/ssoar-2008-3-davidov_et_al-bringing_values_back_in_the.pdf 7. Muradyan Ye. S., Salnikova S. A., Titarenko L. G., Shirokanova A. O. The dynamics of value and norm system and life chances: the experience of post-Soviet transformation in the Borderlands. Vilnius : YeGU, 366 p.

Додаток.

Фрагмент анкети з PVQ21

	<i>Дуже схоже</i>					<i>Зовсім не схоже</i>	<i>Важко сказати</i>
Для нього важливо вигадувати нові ідеї та бути творчою людиною	1	2	3	4	5	6	7
Для нього важливо бути багатим. Він бажає мати багато грошей та дорогі речі	1	2	3	4	5	6	7
Для нього дуже важливо, щоб у ставленні до людей в усьому світі була рівність. Він впевнений, що у всіх мають бути рівні можливості у житті	1	2	3	4	5	6	7
Для нього важливо демонструвати всім свої здібності. Він хоче, щоб люди захоплювалися тим, що він робить	1	2	3	4	5	6	7
Для нього важливо жити у безпечному оточенні. Він уникає всього, що може загрожувати його безпеці	1	2	3	4	5	6	7
Йому подобаються сюрпризи і він завжди шукає якою б новою справою зайнятися. Він вважає, що у житті важливо займатися багатьма різними справами	1	2	3	4	5	6	7
Він впевнений, що люди мають виконувати те, що їм кажуть. Він вважає, що люди завжди мають дотримуватися правил, навіть якщо ніхто за ними не спостерігає	1	2	3	4	5	6	7
Він вважає важливим вислухати думки людей, що від нього відрізняються. Навіть якщо він не згоден з ними, він все одно бажає зрозуміти їх точку зору	1	2	3	4	5	6	7
Для нього дуже важливо бути скромним та «триматися у тіні». Він намагається не привертати до себе увагу	1	2	3	4	5	6	7
Для нього важливо добре проводити час. Йому подобається себе побалувати	1	2	3	4	5	6	7
Для нього важливо самостійно приймати рішення про те, що робити. Йому подобається бути вільним та незалежним	1	2	3	4	5	6	7
Для нього дуже важливо допомагати оточуючим людям. Він хоче дбати про їх благополуччя	1	2	3	4	5	6	7
Для нього дуже важливо бути успішним. Він сподівається, що люди визнають його досягнення	1	2	3	4	5	6	7

	Дуже схоже					Зовсім не схоже	Важко сказати
Для нього важливо, щоб уряд гарантував його безпеку від усіх загроз. Він хоче, щоб держава була сильною та могла захистити своїх громадян	1	2	3	4	5	6	7
Він шукає пригод та йому подобається ризикувати. Він хоче мати життя повне вражень	1	2	3	4	5	6	7
Для нього важливо завжди поводити себе правильно. Він намагається уникнути будь-яких вчинків, що можуть викликати осуд	1	2	3	4	5	6	7
Для нього важливо бути шановною людиною. Він хоче, щоб люди робили те, що він скаже	1	2	3	4	5	6	7
Для нього важливо бути відданим своїм друзям. Він хоче присвятити себе близьким людям	1	2	3	4	5	6	7
Він твердо впевнений, що люди повинні дбати про природу. Для нього важливо турбуватися про довкілля	1	2	3	4	5	6	7
Для нього важливими є традиції. Він намагається дотримуватися релігійних або сімейних звичаїв	1	2	3	4	5	6	7
Він шукає будь-яку нагоду розважитися. Для нього важливо займатися тим, що дає задоволення	1	2	3	4	5	6	7

В статті здійснено аналіз результатів соціологічного дослідження, проведеного серед студентів, поступивших в 2016 році на 1 курс спеціальності «Соціологія» таких вузів України, як Київський національний університет імені Тараса Шевченка (КНУ), Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна (ХНУ) і Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки (ВНУ). Ці університети представляють, відповідно центральну, східну і західну частини країни. В рамках дослідження методом анкетування проводився спільний опрос первокурсників названої спеціальності. Анкета містила блок оцінки ціннісних орієнтацій за методикою Шварца PVQ21. Авторами проаналізовані 10-факторна і 7-факторна моделі і статистично значимі розбіжності по кожній з них. Для 10-факторної моделі такі розбіжності були виявлені для факторів: традиція, гедонізм, досягнення, влада і стимуляція; для 7-факторної - гедонізм, стимуляція, конформність-традиція і самоутвердження. Оказалося, що регіональні розбіжності є більш значимими між Заходом (ВНУ), з однієї сторони і Центром (КНУ) і Востоком (ХНУ), з другої, ніж між Центром (КНУ) і Востоком (ХНУ). Зафіксована різниця між ціннісними орієнтаціями студентів різних вузів трактується авторами як втілення міжрегіональних розбіжностей ціннісно-нормативних систем, образу життя і мировоззрення.

Ключевые слова: методика Шварца, цінності, порівняльний аналіз, центровані індекси, регіональні розбіжності.

Отримано 27.09.2018